

11 (2423) №
Хакё ирёлё

1991 сұлхи ака уйахён
21-мёшёнче тухма тытанны

ХРЕСЧЕН САССИ

ЭРНЕ КУН

2014,
нарәс, 14

КАНУ КУНЁН КАЛАРАМЁ

ЧАВАШ ЕН

ЯЛ-ЙЫШ

ХУТЛЁХ

СЫВЛАХ

ТЕПЕЛ

ШУХАШ

Картише кёрсен мён сас лайах?

Паллах, выльах-чёрлөх сасси. Ёне тытсан, сысна усрасан, хур-кавакалпа чәх-чөп ёрчетсен сөтел те яланах тулли, ытлашине сутса укса-тенкё те тума пулат. Ёне усраканән тути сұллă тесе ахальтен каламан ёнтё ватасем.

Район центрёнчен чи аякра вырнасна ялсенчен пёринче – сирём киллө Канаш пасулккинче – Шамарша ялёнчи чухлө выльах-чёрлөх усрассё тенине ёненетёр-и? Хам та малтанах шанасшан марччө, анчах кайса курсан, чаваш каланă пек "тытса пәхсан" чән сәмахән суйи суккине куспа пәхса ёнентём.

Канашра килёрен икё е вищё ёне усрани – телёнмелле япала мар. Акă Владимирпа Надежда Макаровсем сак выльаха таватă чун таран тытассё. Ёнесемсёр пушне темише пуç сысна та усрассё, сәва тухсан кәвакал чөпписем туянса ситентерөссё, чәхсен шучё те икё тесөкерен иртет.

– Макаровсем – чән-чән хресченсем, – чунтан ырларё сак ёсчен семьене пасулккара пурәнакан таванам В.Викторов. – Гусеницәллă тата кустармалла тракторөсем пёрре те ахаль тәмаçсё, хамар пасулккара пурәнакансене сөс мар, күршө ялсене те пулашаçсё. Вёсен кәкарса ёслемелли техника та сителёклө, Володя ял хушалах машинисене хәех юсаса тарать.

Макаровсем ял демографине лайахлатма та хастар хутшанаçсё – сұлталак сурă каялла кәна-ха семьене "пөчөк кайаксем" – ытарма сук чипер йөкөреш хёр ачасем килнө. Автомашина туянни те семье тулах та тату пурнаçпа пурәнине сирөплетет.

Макаровсемсёр пушне те пөчөк ялта хастар сынсем сахал мар. Акă В.Емельянов, П.Егоров, Р.Викторова тата ыттисем выльах-чёрлөх йышлă усрассё. Ман таванам Владимир Иванович Викторов та – икё ёне хуши. Ытлашши сөте предпринимателе сутассё, сак майпа уйахне 3-4 пин тенкё укса тәваçсё.

Выльах апачё пирки пашарханмалли сук: су кунёсенче алла сәва тытсан ытлă-ситлө утă хатёрлеме пулат. Хирте уйарса панă сёр пайёсенче пёр сұл үсекен курак тата выльах кашманё ситентерөссё.

Ўркенмен сынсене чун-чөререн муктас килет. Канаш пасулкки сөнелселемленсе пыни, ачасем сурални ял малашлахё пуррине сирөплетет.

Шел те, райони кашни ял пиркиех хәпартланса калама сук. Пушă вырткан, сум куракё ашкарса үсекен пахчасене куратан та, чөре ыратать. Ваттисем каланă тарăх – вәрса керленё сұлсенче те сөре акмасар хаварман вёт-ха, вайсар лашапа е вәкарпа сухаласах сёр ёсне тунă. Мён пулчө сана, ял-йышам? Унччен ирсерен вищө-таватă кетү хәвалакан ялта халё пёр кетүлөх те ёне выльах пустаранмасть. Сөт хакё чылай үссен те ёне усракансен йышө нумайланчө теме сук.

2-мөш стр. ➔

Пахчаçсен 2014 сұлхи уйах-хөвел календарё

Календарьте вәрләх акмалли тата калча лартмалли чи лайах кунсене катартна

Культура	Нарәс	Пуш	Ака	Су	Сёртме	Утă	Сурла	Аван	Юпа
Сёр сийёнче пулакан пахча сөмөсене акмалли кунсем	8,9,13	3-4,7-9,12-13	3-5,8-9	1-2,6,30	2-3,10-12,29-30	7-10	4-6,31	1-3,6-7,27-30	3-4,7,26-27,31
Сёр ашёнче үсекенсене акмалли кунсем	21-23,27	20-23,26-27	16-17,22-23,26-27	15-16,23-25,24-25	16-17,19-21,24-25	13-14,17-18,21-23	13-15,17-19,23	10-11,14-16,19-20	11-13,16-17
Сухан тымарлă чечек	23,26-27	21-23,25-27	16-19,20-24,26-27	15-20,24-25	15-17,21,24-25	13-14,18,22-23	13-14,18,23	11,15-16,20	11-17,21-22
Вәрпа акакан чечек	8,9,13	3-4,7-9,12-13	3-9,13-14	1-6,10-13,30-31	1-3,7-12,29-30	6-10,31	4-6,28-31	1-4,6,28-29	3-4,27,31
Кабачок, патиссон, каван	8-9,11-13	3-4,7-13	3-9,13-14	1-6,10-13,30-31	1-3,8-11,30	8-9,31	5-6,30-31	2-3,6-7,27-30	4,26-27
Тутлă кашман (брюква), сарак	-	20-22,26-27	16-23,27	15-19,23-25	16,19-20,24	14,18,22-23	14-15,18-19,23	11,15-16,20	16-17
Парса, фасоль нимөс парси	8,12-13	3-4,7-8,11-13	3-8,13	1-5,10-12,30	1-2,7-8,10-11,29	7-10	4-6	1-3,6-7,27-29	-
Хуран сырли (клубника), ревень	8-9,13	3-4,7-12	4-8,14	1-4,6,12-13,30-31	3,12,29-30	7-9	5-6,28-31	2-3,7,27	3-4,26-28
Купаста, спаржа	8,9,13	3-4,7-13	3-9,13-14	1-6,11-13,30	2-3,10,29	8-10	5-6	1-2,28-29	-
Сёр улми, топинамбур	12-13	3,10-12	8-9,14	1-6,10-13,30-31	1-3,8-12,30	7-9	-	-	-
Сулсалах сухан	8,9,13	3-4,7-9,12-13	3-6,8-9,13-14	1-2,6,30	2-3,11,30	8-9	5-6,31	2-3,7,29-30	3-4,26-27
Пулсалах сухан	23,27	20-23,26-27	16-23,26-27	15-20,23-25	16,19-20	13,17,21-22	-	-	-
Кишөр, тымарлăх пастернак	27	20-22,27	16-19,23,26-27	15-16,23-25	16-17	-	-	-	-
Хяяр, арбус, дыня, кукурус	8,9	3-4,7-13	3-6,8-9,13-14	1-6,11-13,30	2-3,10-11	7-10	4-6,31	2-3,6-7,27-28	7,26-27
Тутлă парса, баклажан	8-13	3-4,7-13	3-5,8-9	1-2,6,30	2-3,10-12	7-10,31	5-6,31	2-3,6-7,27-29	3-4,26-27
Йүсө парса	8,9,24-26	3-4,7-9,24-25	3-5,8-9,20-21	1-2,6,17-18,30	2-3,10-12,14-15	7-11,31	7-9,31	2-5,27-29	1-4,27-31
Сулсалах петрушка	-	7-8,12-13	3-8,14	1-2,5-6,12-13,30-31	1-3,7-9,10-12,29	-	4-6,30	2-3,6-7,29-30	3-4,7,26-27,31
Тымарлăх петрушка	21-23,27	17-23,26-27	16-23,26-27	15-18,23-25	15-17,24-25	-	13-15,17-19,23	-	-
Хөвел савранаш	11-12	12-13	3-5,8-9,13-14	1-2,6,11-13,30	2-3,10-12,29	-	-	-	-
Редис, йүс кашман, дайкон	22-23,26-27	20-23,26-27	16-22,26-27	15-20,23-25	16-17,19-21,24-25	17-18,21-24	13-15,17-21,23	10-11,14-16,19-20	11-13,16-17
Салат, шпинат	8,9	3-4,7-9,12-13	3-9,14	1-4,6,10-12,30-31	1-3,7-12,29-30	6-11,31	2-6,8-9,28-31	1-3,7,29-30	3-4,7,31
Кашман	21-22,27	21-23,27	16-22,26-27	15-19,23-25	16-17	17-18,23	-	-	-
Тымарлăх сельдерей	21-23,27	18-24,26-27	16-23,26-27	15-19,23-25	15-17,19-29,25	13-14,17-18,21-25	-	-	-
Помидор	8-13	3-4,7-13	3-9,13-14	1-2,3-6,10-13,30-31	1-3,7-12,29-30	7-10,31	4-6,31	1-3,6-7,27-30	3-4,7,26-28,31
Укроп, фенхель, кинза, тмин, горчица	8,9,13	3-4,7-10,12-13	3-9,13-14	1-6,10-12,30-31	1-3,8-12,29-30	7-10	4-6,31	1-3,6-7,27-30	3-4,7,26,31
Хёрен	21-23	20-23	17-19,21-23,27	15-19,24-25	17,20-21,25	14,18,22-23	13-15,17-19,23	10-11,15-16,19-20	11-14,17
Ыхра	21-22	19-22,25-27	16-19,21-23,26-27	15,23-24	16,19-21	13,17,21-22	13-14,17-18,22-23	10-11,14-17,19-20	11-17,21-22
Ўсен-таран акма, кусарса лартма юраман кунсем									
	-	1-2,29-31	28-30	27-29	26-28	26-28	24-26	23-25	23-25
2014 сұлта тулли уйах	15	16	15	14	13	12	10	9	8

Картише кӑрсен мӑн сас лайӑх?

← 1-мӑш стр.

Хамӑр вара, района пысӑк пуслӑх килсен, "ӑс сук, укса тума май сук" тесе мӑскӑнленетӑр. Хамӑршӑн хамӑр тӑрӑшмасан пире кам ырлӑх-пурлӑх туса парӑ? Патшалӑх хыснин ахаль те сӑр те пӑр шӑтӑк, хӑшне малтан сапламаллине те пӑлме сук.

Картише кӑрсен мӑн сас лайӑх? Шел, нумай килте кушак суйхашнисӑр пуҫне урӑх ним сасӑ та илтӑеместӑн. Е эрех-сӑмакун ӑсӑ сӑрӑмлӑнне кил хуҫи хутлӑ-хутлӑ намӑс сӑмахпа ахӑрашни хӑлхана пырса кӑрет. "ӑс сук та – ӑсетӑп", – тӑрре кӑларасшӑн вӑл хӑй мӑншӑн черкке ӑне туртӑннине....

Ял хуҫалӑхне аталантарасси пирӑн экономика политикин тӑп сӑл-йӑрӑсенчен пӑри шутланать. Чӑваш Республикисе пуҫанакан фермерсене тата сӑмье фермисене пулӑшу парас ӑнӑпе йышӑннӑ программӑсене пурнӑҫлама хастарӑн хутшӑнни пӑчӑк калӑпӑшлӑ хуҫалӑхсене аталантарма хавхалантармалли хушма сӑлтав пулса тӑчӑ.

Ял тӑрӑхӑсен пуслӑхӑсен килти хушма хуҫалӑхсенчен хресчен (фермер) хуҫалӑхсене йӑркелес ӑсӑре пур ӑнӑпе те пулӑшса пырасчӑ.

Иван САЛАНДАЕВ.

ШУТА ИЛМЕ

Вӑрлӑх акиччен

◆ Сӑнӑ тата тулли уйӑх хыҫсӑн виҫӑ кун иртмесӑр те вӑрлӑх акиччӑ. Сӑр сийӑнче пулакан пахча сӑмӑсӑне тулакан уйӑхпа акаҫсӑ-лартаҫсӑ, сӑр ӑшӑнче пулаканни (тымӑр сӑмӑслине) – катӑлакан уйӑхпа.

◆ Вӑрлӑх акнӑ вӑхӑтра никам умӑнче те парӑма кӑмелле мар.

◆ Хӑвӑр акнӑ-лартнӑ хыҫсӑн вӑрлӑхпа калчана ытисене те парӑр.

◆ Вӑрлӑх акнӑ вӑхӑтра кӑршӑ куҫ илмесӑр пӑхса тӑрасран сыхланӑр.

◆ Калчана куҫарса лартнӑ чухне алла сӑсна салипе сӑтӑрсан ӑсен-тӑрана хурт-кӑпшанкӑ тапӑнмасть теҫсӑ.

◆ Пирвайхи калчана лартас умӑн пуҫа алӑпа тытма сӑнесчӑ, сӑпла тусан сӑмӑс те пуҫ пекех сӑврака та пысӑк пулать имӑш.

◆ Хӑлле юр йӑран ӑвӑр йӑрлӑ-йӑрлӑ ыртсан вӑрлӑха сайра акмалла, пӑр тикӑс пулсан – сӑрарах.

◆ Хӑлле йывӑсене час-часах пас тытсан – тухӑс лайӑх пулӑ.

◆ Юр кӑрчӑсем пӑчӑк пулни – тӑш тырӑ япӑх пуласса.

ПАЯН кун тӑршшӑ 9 сехет те 33 минут. Уйӑх тулса пырать.

Шӑшисене хӑвалакан Трифон кунӑ. Сӑк кун хресчен тыр-пула шӑши юрӑх-сӑра кӑларасран тухатнӑ. Шӑши тытӑр тесе кушака уйрӑмах лайӑх пӑхнӑ. Качча кайман хӑрсем часрах савни тупма ӑмӑтленӑ. Трифон кунӑ мӑнле – нарӑсри ытти кунсем те сӑплах пулӑс тенӑ.

ЫРАН – хӑлпе сӑ тавлашнӑ кун. Сӑк кун кӑрӑкпе сӑхман тӑл пулӑсчӑ-мӑн. Сретени кунӑ мӑнле – сур та сӑплах. Сретени кӑсӑ сӑлтӑрлӑ пулни – сур кая юлса килессе. Вӑрӑм сула тухма хушман.

ВИҫМИНЕ – тин суралнӑ ачасене сыхлакан сӑменпе Анна кунӑ. Тӑнчене килнӑ чун сывлӑхлӑ пултӑр тесе кӑлӑ туӑ.

КӑСКЕН

Султалӑк пуслӑнӑранпа республикӑра 117 пушар тухнӑ, 19 сын пурнӑҫӑ татӑлнӑ.

Иртнӑ сӑл Шупашкарти Президент перинаталь центрӑнче 3989 ача суралнӑ, 2012 сӑлхинчен 578 пепке ыт-

ларах. 1000 грамран сӑмӑлрах суралнӑ ачасене пӑлтӑр ытларах сипленӑ. Иртнӑ сӑл ача суратакан хӑрарӑм вилни пулман.

Пӑлтӑр Чӑваш Енре пурӑнакан 231430 сын диспансеризаци витӑр тухнӑ. 68,3 проценчӑн (155017 сын)

ЫЙТУ-ХУРАВ

Пӑрере – киста, пӑверте – юн мӑкӑлӑ

Манӑн пӑрере киста, пӑверте гемангиома ӑссе ларнӑ. Сӑвсене мӑнле пӑтермелле-ши?

Лидия БЕЛОВА. Куславка районӑ. Пӑрмас ялӑ.

Киста тӑрлӑрен пулать. Кашнине хӑйне май сиплесчӑ. Хӑшне-пӑрне операци мелӑпе кӑна.

Пӑрери кистаран сипленмелли анлӑ сарӑлнӑ рецептсене пичетлетӑр.

1 Ӑвӑс хуппине аш арманӑпе авӑртмалла, ӑна кунне 3 хут, апат умӑн, суршар кашӑк сӑмелле, шывпа сыпса ямалла. Икӑ эрне сипленӑ хыҫсӑн пӑр эрне тӑхтамалла.

2 Кӑленчене ылтӑн мӑйӑх (золотой ус) текен куракан 50 сыппине тата сур литр шур эрех ярса вунӑ кун тытмалла, сӑрӑхтармалла. Ирсерен – выҫ варла, кӑспа апатла-ниччен сур сехет маларах сӑк сӑмӑпа ӑсмелле: пӑрремӑш кунне – 30 мл шыва 10 тумлам хушса, иккӑмӑш кунне – 11 тумлам, сӑпла 25 кунчен пӑрер тумлам ӑстерсе пырса 35 тумлама сӑтермелле. Кайран пӑрер тумлам чакарса пырса 10 тумлам хӑвармалла.

3 Вӑретсе сивӑтнӑ 1 л шыва аш арманӑ витӑр кӑларнӑ 1 кг ыхра ямалла. 1 уйӑх тӑрӑлтарса лартмалла, сӑрӑхтармалла. Кунне 3 хут, сур стакан ӑшӑ сӑтпе 2-шер кашӑк ӑсмелле. Сиплев тапхӑрӑ – 10-15 кун. Сӑк мелпе кашни виҫӑ уйӑхран сипленмелле.

4 Сӑр улмине сӑтӑра ырттарса шӑтармалла. Сур литр кӑленчене 2/3 пайӑ таран сӑр улмин сӑмӑс калчипе тултармалла, туличчен шур эрех ямалла. 3 эрне тӑттӑм ыраӑнта тытмалла. Ӑна кашни ир, выҫ варла 50 г шыва 1 тумлам ӑстерсе ӑсмелле, кунсерен пӑрер тумлам хушса пымалла. 30 тумлама сӑтсен – чакарса пымалла. 2 уйӑх сипленсен пӑр эрне тӑхтамалла. Унтан каллех сӑнӑрен пусламалла:

хальхинче 1 тумламран 40 тумлама сӑтермелле, кайран чакарса пымалла. 80 кун сипленсен 1 эрне канмалла. Сӑкӑн хыҫсӑн 1 тумламран 50 тумлама сӑтермелле, унтан чакарса пымалла.

5 Палан сӑткенӑпе пыл (1:1) хутӑштармалла. Пӑрремӑш эрнере сӑк хутӑша ирсерен чей кашӑкӑн чӑрӑкӑ чухлӑ ӑсмелле, иккӑмӑш эрнере – сур чей кашӑкӑ, виҫсӑмӑш эрнере – пӑрер кашӑк, анчах ку хутӑнче ирпе те, кӑспа та.

Гемангиома – юн тымӑрӑсен сиенсӑр мӑкӑлӑ. Пысӑкӑшӑ 5 см сӑтмесен, малалла ӑсмесен унтан хӑрама кирлӑ мар, теҫсӑ тухтӑрсем. Сӑкнашкӑл нушапа тӑл пулнисем тал пиҫен (расторопша) вӑррипе сипленни паллӑ. Вӑрра сӑнӑх ӑвӑр туса кунсерен 3 хут, апат вӑхӑтӑнче, 1-ер чей кашӑкӑ чухлӑ сӑесчӑ.

Сӑлӑ шывӑ пулӑшма пултарать: лайӑх суса тасатнӑ 1 стакан сӑлӑ 1 литр шыва ярса 10 сехете яхӑн тӑрӑлтарса лартмалла, унтан йӑваш сӑлӑм сӑнче сур сехет вӑретмелле, 12 сехет тӑрӑлтарса лартмалла. Сӑрӑхтармалла. Кунне 3 хут, апат умӑн, суршар стакан ӑсмелле. Сиплев тапхӑрӑ – 1,5 уйӑх. Пӑр уйӑх каннӑ хыҫсӑн тепӑр тапхӑр сипленмелле. Сӑпла – султӑлӑк тӑршӑпӑ.

Чӑрӑ сӑр улми сӑни те усӑллӑ: 20-30 грамран пусласа майӑпен 100-150 грама сӑтермелле.

Эрӑм куракан настойӑ те (аптекӑра пур) аван: кунне 3 хут, апатчен 15 минут маларах, 12-шер тумлам ӑсмелле. 6 эрне сипленсен 4 эрне тӑхтамалла, кайран каллех сӑнӑрен, сӑпла 3 тапхӑр сипленмелле.

СИПМЕ КАЙТӒР

Хырӑмлӑхпа вун ик пумӑклӑ пыршӑ язвинчен

Суршар кило теркӑланӑ кишӑр, аш арманӑпе авӑртнӑ аҫтӑрхан мӑйӑрӑ, пыл тата услам су илӑр. Услам сӑва паспа ирӑлтӑрсе кишӑрпе хутӑштарӑр, унтан мӑйӑрпа пыл хушса лайӑх пӑтрӑтӑр. Кунне 3 хут, апатчен сур сехет маларах, пӑрер кашӑк сӑмелле. Сывалса сӑтиччен сипленмелле.

Хӑрарӑмсен бальзамӑ

Фибромиома пуррисене сӑкӑн пек бальзам туса ӑсӑме сӑнес килет. 3 л шыва 100-

шер г шӑлан сырли, хыр кӑчки, мулкач куракан (тысячелистник), 200 г суя ӧвӑ кӑмпин (чага) экстрактӑ, 5 г (2 чей кашӑкӑ) эрӑм куракан ямалла. 2 сехет тӑрӑлтарса лартмалла, унтан 2 сехете яхӑн вӑретмелле, ӧшӑ япалапа хупласа пӑр талӑк лартмалла. Кайран сӑрӑхтармалла, 200 мл алоз сӑткенӑ, 250 мл коньяк, 800 г пыл хушса хупмалла та тепӑр талӑк кӑтмелле.

Пӑр эрне таран кунне 3 хут, апат умӑн 1 сехет маларах, пӑрер чей кашӑкӑ ӑсмелле, малалла – пӑрер кашӑк. Бальзам икӑ эрнере кая мар, анчах виҫӑ уйӑхран ытла ӑсӑме юрамасть.

Асӑрхаттарни: хӑлӑх сӑнекен сывату меслӑчӑсемпе усӑ куриччен тухтӑрпа канашласа пӑхмалла.

РЕКЛАМА ТАТА ПӑЛТЕРӑСЕМ

ПРОДАЮ

2. АКЦИЯ! Блоки керамзитобетонные 20x20x40 – 33 руб., 12x20x40 – 29 руб., 10x20x40 – 25 руб. Высокое кач-во. Доставка. Т. 89196543499.

3. АКЦИЯ! Кольца колодезные диам. 0,7 м, 1 м, 1,5 м. Д-ка манипулятором. Буриение. Т. 89196543499.

4. Пластиковые ОКНА. Низкие цены. Рассрочка. Замер. Доставка. Без вых. Т. 8-987-576-65-62.

5. Блоки керамзитобетонные 20x20x40, 12x20x40, 9x20x40 пропаренные, гидро-вибропрессованные заводские от производителя – недорого; цемент, песок. Доставка. Разгрузка. Без выходных. Касовый чек, документы. Т. 8-960-301-63-74.

7. Срубы для бани. Доставка по ЧР. Т. 372874.

14. Станки для валяния валенок. Т.: 89278617589, 89373810585.

15. Кирпич, брусчатку, кольца, ОПГС, песок, КБ. Т. 89613393363.

16. Сетку-рабицу от произ-ля, черную, зеленую, оцинкованную – около 100 видов, сетку сварную, столбы, скобы, проволоку, калитки. Доставка. Без выходных. Т.: 683045, 89379522211.

19. Гравмассу, песок, щебень, торф, кирп. бой. Т. 8-903-322-57-66.

20. Пластиковые ОКНА. Низкие цены. Найдете дешевле – уступим. Без. вых. Т. 89625989686.

вӑраха кайнӑ чир тупӑннӑ, ытларахӑшӑ йӑркеллӑ сӑсе пурӑнманнипе (70 процент) чирленӑ, теприсем – холестеринпа сӑ саврӑнӑшӑ пӑсӑлнипе (38), хушману туманнипе (26), юн пусӑмӑ ӑснине (26), самӑррипе (14), табак туртнине (13), эрех ӑснине (7 процент).

ХУТЛӒХ

Вӑтӑр сӑл ӑсленӑ-и?

Эпир илтнӑ тӑрӑх – 2015 сӑлта ялта пурӑнакансен пенсийӑ хӑпармалла. Камсен хӑпарать-ши? Ялтисем те тӑрлӑ ӑсӑре тӑрӑшӑсӑ-ске. Калӑпӑр, фермӑрисен укси пысӑкрах, бригадӑрисен – сахал. Сӑв вӑхӑтрах бригадӑра ӑслекен пулмасан ферма выльӑхӑ те тутӑ пулмӑчӑ.

Ӑмӑрӑпе колхозра ӑсленӑ эпир, уксинепитӑ сахал илнӑ. Паллах, пенсийӑ те пӑчӑк. Кашни пусӑ шутра. Сӑвӑнна камсен пенсийӑ ӑснине пӑлесчӑ.

СКВОРЦОВА, АЛЕКСЕЕВА, МАТВЕЕВА. Красноармейски районӑ.

Хисеплӑ вулаканӑмӑрсем, сирӑн сырӑвӑра РФ Пенси фончӑн Чӑваш Енри уйрӑмне ярса патӑмӑр. Сӑкӑн пек хурав илтӑмӑр:

– 2015 сӑлхи кӑрлӑчӑн 1-мӑшӑнчен Раҫсӑйре пенси страхлав тытӑмӑнчи граждӑнсен прависене тата пенси виҫине шутласине сӑнӑлӑпӑ йӑркелеме тытӑнаҫсӑ. Улшӑнусемпе сӑнӑлӑхсем кӑртекен федераци саккунӑсенчен пӑри – 2013 сӑлхи раштавӑн 28-мӑшӑнче йышӑннӑ «Страхлав пенсийӑсем сӑнчен» саккун. Унка илӑшӑллӑн пенсисе виҫине шутланӑ чухне ӑс стажӑн тата официаллӑ ӑс уксин пӑлтӑрӑшӑ ӑсет. Ӑсленӑ кашни сӑлшӑн уйрӑм пенсисе коэффициенчӑ пӑлӑртаҫсӑ. Ӑс укси мӑн чухлӑ нумайрах – коэффициенчӑ сӑвӑн чухлӑ пысӑкрах.

Ял ӑсченӑсене страхлав пенсийӑ сӑмне 25 процент хушса тӑлеме пӑлтӑртнӑ. Ӑна ял хуҫалӑхӑнче 30 сӑлтан кая мар ӑсленисене, ялта пурӑнакансене, хушса тӑлесчӑ. Сӑк йӑрке 2016 сӑлтан вӑя кӑрӑ, унчен Раҫсӑй правительствисе сӑк ирӑкте усӑ курма тивӑҫлисен списокне сӑрӑплетет.

Кӑнекепех меллӑччӑ

Сӑтӑпа усӑ курнӑшӑн тӑлемелли кӑнекене мӑншӑн пӑтерчӑ-ши? Питӑ меллӑччӑ-ске: сырма та, тӑлеме те. Халӑ почта еҫӑкне чиксе хӑваракан хут таткине сӑхатасси ним те мар. Сӑлла сӑмӑрпа йӑпенме, хӑлӑ сӑлтӑманпа тухса ӑкме пултарать. Пӑччен пурӑнакан ватӑ сын сӑв хут сӑнчен тепӑр чух аса та илмӑ. Почтальонсен те сӑв хутшӑн кашни кил умне сӑтмелле. Вӑсем ахаль те пенсисе панӑ вӑхӑтра икӑ-виҫӑ сумка тавар йӑтса сӑреҫсӑ.

Абонент кӑнеки чылай вӑхӑта сӑтетчӑ. Ку хут таткине вара ӑста чиксе хутӑм-ши тесе пуҫ ватмалла.

Н. ЛАРИОНОВА. Йӑпреҫ районӑ.

22. ОКНА пластиковые, железные ДВЕРИ. Реально низкие цены. Гарантия. Т. 89871267170.

23. Гравмассу, песок, бой кирпича, щебень. Доставка. Тел. 89061355241.

24. Грабли, косилки, сажалки, копалки, окучники, опрыскиватели. Доставка. Т. 89278533596.

33. Гравмассу, песок, керамзит, щебень, торф. Доставка. Т. 89053465671.

35. Блоки керамзитобетонные вибропрессованные, пропаренные. Дешево. Т. 89373866629.

43. Натяжные потолки за 1 день. Т. 89373972442.

45. Песок, гравмассу, щебень. Д-ка. Т. 89196543499.

ВУЛАКАН ЫЙТНИПЕ

Александр Магарин:
«Хамӑрсӑр пуҫне – кам?»

ЧӐваш Ен наци телерадиокомпанийӑн ҫӑнӑ ертӱҫипе Александр Магаринпа тӠл пулма редакцие килнӑ ҫыру хистерӑ:

"Эпир, республикан кантар районӑсенче пурӑнакансем, чӐваш наци телекуравне пӑхаймастӑр. Хусан пирӑнтен виҫ сӑр сух-рӑмра, анчах уӑн передачисене тытма пулать. Пирӑн ун пек тума май ҫук-ши вара?"

Михаил Ванюшин.

Шӑмӑршӑ районӑ, Асанкасси ялӑ.

– Александр Николаевич, ҫыру авторне мӑн хуравланӑ пултӑртӑр?

– Ялӑсенче пурӑнакансем пирӑн передачисене пӑхӑшӑн пулнине пӠлетӑр. ҫакнаш-кал ҫырусем хамӑр пата та килеҫҫӑ, шӑнкӑ-равлакан та нумай. ЧӐваш кӑларӑмӑсене курассишӑн ятарласа Шупашкара, тӑванӑсем патне сӑр ҫасма килеҫенсем те пур. Тахҫан пӠр-пӠрин патне телевизор курма кӑйӑнӑ евӑр. Хам илтнине, хам курнине калатӑп.

Хальхи вӑхӑтра наци телекуравне Шупашкар, ҫӑнӑ Шупашкар, Сӑнтӑрвӑрри, Кушлавка, Сӑрпӱ хулисене, Кӱҫеҫ, Тӑрлемес, Опытный поселокӑсенче пурӑнакансем йышӑнаҫҫӑ. ҫывӑх вӑхӑтрах Канаш, Улатӑр, ҫӑмӑрле, Етӑрне хулисене, Вӑрнарпа Йӑпреҫ поселокӑсенче пӑхма тытӑнӑҫ. Ялӑсенче вара хальлӑхе, тем пек тӑрӑшсан та ... ҫитеймӠлӑр.

– Алла Асанкассисен ӧмӧҫӑ пурӑнаҫланӑмӧ?

– Ун пек мар ӧнтӑ. Эпӑ унта паян-ыран ҫитейменни пирки калатӑп. Интернет пуррисем пирӑн сайта (www.nrk21.ru) кӧрсӑ пӑхма пултараҫҫӑ: ҫак вӑхӑтра пыракан программӑсене те, унччен кӑтартнисене те.

Пурӑна киле мӑн пур телекурав цифра техникисине кӱсӑмалла. Эпир пӠрремӑш кунран ҫӑнӑ меслетпе ӧҫлетӑр. Ку хӑвӑрт ӧҫлеме тата технологи тӠлӑшпе пыҫӑк палӑхлӑ кӑларӑмсем тума май парать.

Наци телекуравне республикисе кунра кӱҫӑр тесен телехумсене спутник урлӑ салатмалла. Сирӑн редакцие килнӑ ҫыру авторӑ тугарсен кӑларӑмӑсене шӑпах спутник турилкисе пӑхӑть пулас. Эпир те Раҫҫей шайӧпе тата уӑн тулашӑнче ӧҫлекен спутник телекуравӑн операторӑсемпе калаҫусем пуҫартӑмӑр, хальӑ вӑсен сӑнӑвӑсене кӧтетӑр. Анчах уҫлӑх ыйтӑвӑ калама ҫук пыҫӑк уҫса ҫыхӑнӑ. Вӑй ҫитерӧлӑр-ши? Майне тупсан хамӑр тӑрӑхра сӑҫ мар, республика тулашӑнче те пӑхма пултӑрӧҫӑ пире.

Шӑмӑршӑсене мӑн калам? Хамӑртан мӑн килнине пӧтӧмӑх тӑвӑпӑр. Тен унти операторсемпе калаҫса татӑлса хальлӑхе хамӑрӑн архиври кӑларӑмӑсене ярса парӑпӑр-и? Анчах вӑсенче те паянхи кун кабель телевиденине куракансем сӑҫ пӑхайӧҫ.

Ял ҫыннин пурӑнаҫне анлӑрах сӑнлас килет. ҫавӑнпа вӑранти телестудисемпе тачӑ ҫыхӑнса ӧҫлешӑн. Чылай районпа хулан хӑйӑн телекуравӑ пур. Вӑсен хӑш-пӠр кӑларӑмне мӑншӑн ытисене те кӑтартас мар?

– Тугарсенни пек кунӑн-сӑрӑн тӑван чӧлхепе калаҫакан телекурав пулӑ-ши пирӑн?

– Наци телекуравӑ тени чӑнласах та хӑватлӑ янӑратӑ, анчах унта талӑкӧпӑх чӑвашла сӑҫ калаҫмалла тенине пӠлтермест ку. Ун пек тӠллев лартман та. Пирӑн республикара тӠрлӑ наци ҫынни пурӑнӑт. Вӑрӑсла кӑларӑмсем те кирлӑ, вӑсемсӑр май та ҫук. Тугарсен те тугарла кӑна янӑрамаҫтӑ. Хӑйсен кӑларӑмӑсене икӑ чӧлхепе калӑплаҫҫӑ, ютран тугарни те пур.

Хальхи вӑхӑтра эпир кунсерен 4-шар сехет кӑтартмалӑх передаҫӑсем хатӑрлетӑр. Вӑсенчен сурри чӑвашла. ҫителӧксӑр, паллах, анчах ӧҫлетӑр ку тӠлӑшпе.

– ҫӑнӑ шӑпӑр сӑнӧллӑ шӑлакан. Улшӑнусем пулаҫҫех-тӑр.

– Улшӑнусем пулмаллах. Анчах вӑсем ыра улшӑнусем пулӧҫ. ҫӑнӑ кӑларӑмсем йӧркелес тетлӧр пулсан – ҫӑнӑ ҫынсем те кирлӑ. Калӑпӑр, пирӑн ачасем валли тӑватӑ кӑларӑм. Виҫҫӑшӑ вӑрӑсла. "Илемпи урокӑсем" вара паянхи шӑпӑрлана йӧлтах тивӧҫтереҫҫӑ тесе калаймӑн. Хамӑрӑн куракансене пӧҫӧкрен уҫтермесен кайран аҫтан пулчӑр вӑсем.

Чӑвашлӑх тени – юрӑ-ташӑра кӑна мар. Вӑл этем кун-сулӑнче те, хутшӑнура та, килти хуҫалӑха тытса пынинче те палӑрмалла.

Хальӑ кашни кӑларӑма пахалӑхӑ тӠлӑшӑнчен тишкеретпӧр. Картне ларса ҫитейменнисене лайӑхлатмалла. Хӑш-пӠр кӑларӑм хӑйӑн кураканне пӠрремӑш кунран тупать, тепри тупаймасан та пултартӑ. ПӠр евӧрлӧрех икӑ кӑларӑм пӠр тӧвве ҫыхӑнса вӑйлӑ телепередача пулса кӑйни те ҫук мар.

Чӑваш хальӑхӑн хӑйӑн уйрӑмлӑхӑ темелле-ши? Чӑваш театрен спектаклӑсене вунӑ-сирӑм-вӑтӑр сул каялла мӧнле ыйтӑнӑ – ҫавӑн пекех ыйтаҫҫӑ куракансем. ҫакна шута илсе кашни уйӑхра темиҫе спектакль ҫырса илетпӧр, эфира кӑларатпӑр.

ҫӑнӑ хыпарсене малашне кантарла та кӑтартмалла тӑвасшӑн. Хальхаҫҫӑн иртекен пулӑмӑсене сийӑнчех сугатма май пур чухне мӧншӑн касчен кӧттерес куракан? Ирӑн сул ҫак тӠллевпе ятарласа чаплӑ хатӑр тугартамӑр. Шкул ачи кутамкине вӑрнаҫаканскер вӑл, анчах пӠлтерӧшӧле унччен ятарлӑ автомобил аран шӑнӑҫакан капмар оборудованине танах. Карас ҫыхӑнӑвӑ пур кирек хӑш вӑрантан та нимӧнле пӑралук мӧнсӧрех унпа тӱрӑ эфир тухма пулатӑ. Республикӑна ситнӑ Олимп сулӑмне те хайхи хатӑрпӑх кӑтартӑнӑҫӑ.

– Александр Николаевич, чӑваш наци телерадиокомпанийӑ паян виҫӑ массӑллӑ информаци хатӑрӑнчен тӑратӑ. Ытисем пирки те каласа хӑварсамӑр.

– Чӑваш наци радиовӑн сасси янӑрама пуҫланӑранпа кӑҫал, ака уйӑхӑнче, 5 сул ситет. Пур района та йышӑнма пултараҫҫӑ ӑна паян. Уйрӑмах ял ҫыннисем, машинӑпа сӱрекӑсем юратса итлеҫҫӑ. Уйӑхсерен эфира 50 ытла программа тухать. ПӠлтӧр, раштав уйӑхӑнчен, "Тӑван радио" ӧҫлеме пуҫларӧ. Ӑна Шупашкарпа ҫӑнӑ Шупашкар хулисене пурӑнакансем итлеме пултараҫҫӑ. Икӑ радиостанци те Интернетра тӱрремӧнӑх янӑраҫҫӑ.

С. Журавлев сӑн уйерӑкӧ

Эппин вӑсене тӧнчен кашни кӧтесӑнче итлеме пулатӑ.

– Чӑваш Ен наци телерадиокомпанийӑн мӧнлерех пулмалла-ши?

– Наци сӑмаха ҫапла ӑнланатӑп: паха, шанчӑклӑ, хӑвӑрт ӧҫлекен телекуравпа радио. Тӧп вӑранта – халӑх йӧли-йӧркипе культури, чӑваш ҫыннин пурӑнаҫӧпе ӧҫӑ-хӧлӧ. Пире хамӑрсӑр пуҫне никам та чӑвашла кӑларӑмсем туса памаҫтӑ. Хамӑр тӑрӑшмасан кам тӑвӧ? Ку – пирӑн тивӧҫ.

– Чӑвашла передаҫӑсем тума ҫынсем ситеҫҫӑ-и-ха?

– Кадр ыйтӑвӑ сивӧҫ. Куракансем хапӑлласа йышӑнӑн кӑларӑмсене штатра тӑман ҫынсем туса пыраҫҫӑ. Калӑпӑр, "ҫитмӧл те сичӧ", "ҫапла пултӑр!", "Каҫхи тӧл пулу"... Ман шухӑшла – ку йӧркеллӑ пулӑм. Кунашкал тӧслӧхсем Мускавра тухса тӑракан кӑларӑмсенче те тӧл пулаҫҫӑ.

– Ертӱҫӑре виҫӑмӧш эрне кӑна ӧҫлесе те телекуравшӑн ют ҫын мар эсир. Чӑваш патшалӑх телерадиокомпанийӑнче ҫамрӑксен кӑларӑмне ертсе пынине ас тӑватӑп. "Салам" ятлӑчӧ вӑл. Каырах, директор сӱмӧнче те ӧҫлереҫ, унтан культура министерствинче, Кӧнеке палатинче... ПӠр сӑмахпа каласан, телекуравран инҫӧх тарман. Хӑвӑрӑн юратӑн кӑларӑм пур-и? Халь сирӑн пурне те юратмаллине пӧлӑ таркачах ыйтатӑп-ха. ҫавах та...

– ҫӑнӑ хыпарсем. Унта пурте пур. Пирӑн телеканал кирек епле пулсан та – информаци хатӑрӧ. Республика пурӑнаҫне пур енлӑн, туллин сугатмалла.

Хальччен тунӑ ӧҫе, унчченхи ертӱҫӑсене пӠре те хурламаҫтӑп. ҫав тери пыҫӑк ӧҫ тунӑ вӑсем. Малашнехи тӠллевсем-и? Маларах асӑнтӑм ӧнтӧ, вӑранти студисемпе тачӑ ҫыхӑнса ӧҫлешӑн. Чӑваш наци конгресӧпе сума-сумӑн ӧҫлени те пӧсмӧҫӑ. Хӑй вӑхӑтӑнче пурра пулӑн, анчах ниепле те пурӑнаҫлама май килмен япаласем патне телӧр хут тавра-нашӑн. Калӑпӑр, ӑс-хакал вӑйи, кил-суртра тата хушма хуҫалӑхра пулӑшакан передаҫӑсем кирлӑ. Куллен усӑ куракан япаласене, чи ҫывӑх туйӑмсемпе пулӑмсене те вӑрӑсла калани чӧлхене кӑкранӑнах туйӑнӑтӑ. Аякри йӑхташ мӧнлерех пурӑнӑт-ха? Вӑсем ҫинчен каласа кӑтартни те сугла пӧрех... ҫакнаш-кал палӑртса хунисем тата та пур.

– Ӑнӑсу сире, шухӑшланисем пурӑнаҫа кӧрсӑ пычӑр.

Елена НИКОЛАЕВА.

КӧСКЕН

Совет ҫарӑн чаҫӑсене Афганистанран кӑларӑнӑранпа ыран 25 сул ситет. Чӑваш Енрен Афган вӑрҫине 4,5 пин ҫын хутшӑнӑ, вӑсенчен 115-ӧшӑ пуҫне хунӑ, тӑватӑшӑ хыпарсӑр сухалӑ.

Вӧренӱ министрӧ Владимир Иванов пӠлтернӧ тӑрӑх – республикара юлашки 3 султа шкул сулне ситменнисем валли 3870 вӑрӑнлӑх 23 садик тунӑ, юсанӑ, тугарнӑ. Кӑҫал шкул сулне ситмен ачасем валли 2521 вӑрӑнлӑх 14 вӧренӱ учреждениӑ хута яма палӑртӑ.

Пӧлтӧр республикара кашни 1000 ҫын пуҫне 14 ача суралӑн, 13,2 ҫын вилнӧ.

Саламлатпӑр!

Нарӑс уйӑхӑн 15-мӧшӑнче Канаш районӑнчи Янӑкӑч ялӑнче пурӑнакан Юлия Даниловна Михаил Аркадьевич КӧНЯШКИНСЕМ ылтӑн туйне уяв-лаҫҫӑ. 50 сул – вӑрӑм сул. ҫакӑн чухлӑ пурӑнма пултари пирӑншӑн, ачисемшӑн, пыҫӑк телӑ. Эпир аннепе аттене, кукамайпа кукаҫие, асаннепе асаттене, мӑн кукамайпа мӑн кукаҫие сумлӑ ҫак кунпа чун-чӧререн саламлатпӑр, сывлӑх, телӑ, ӑнӑҫу, килӧшӑ сунатпӑр. Хаклӑ ҫынӑмӑрсем! Савӑнатпӑр эсир килӧштерсе, шӑкӑл-шӑкӑл, ҫемье ӑшшинепе упраса, йывӑрлӑхсене пӠрле сӑнтерсе пурӑнма пултаришӑн, пире вӧрентсе пынишӑн. ПӠр-пӠрне ӑнлани, маттур, хастар, ӧҫчен пулни пулӑшса пыратӑ пурӑнаҫра. Халь те ватлӑха парӑн-масӑр вӑльӑх-чӧрлӧх, чӑх-чӧп чылай усратӑр. Пире, ачӑрсене тата мӑнукӑрсене пулӑшса пыратӑр. Сирӑн умӑрта сӑрӑ сити пуҫ таятпӑр. Тен, эпир сире кӱрентернӧ те пуль, сив сӑмахпа чунӑрсене ыраттарӑн пуль, йывӑр вӑхӑтра сирӑн пата ҫитейменшӑн каҫару ыйтатпӑр. Ылтӑн туйпа сире, ытарайми ҫынӑмӑрсем! Изумруд, бриллиант туйсене те пӠрлех паллӑ тумалла пултӑр.

Саламлаканӑсем: ывӑлӑе кинӧ, 4 хӧрӧ, 4 кӧрӱшӧ, 10 мӑнукӧ, кӧҫӑн 2 кӧрӱшӧ, кӧҫӑн 2 мӑнукӧ, тӑхлӑчисемпе хӑтисем, тӑванӑсем, кӱршисем.

***

Иван. 40 султа. Ялта пурӑнатӑп. Эрех ӧҫместӧп, табак туртмаҫтӑп. Килӧм-суртӑм аван. Ҫемье ҫавӑрса ача-пӑчаллӑ пулас ӧмӧтпе пурӑнатӑп. Т. 8 917 655 45 13.

РЕКЛАМА ТАТА ПӠЛТЕРӰСЕМ

ПРОДАЮ

47. **Керамблоки** 20х20х40 от производителя. Т.: 8-903-389-90-38, 48-92-77.

49. **Керамблоки, цемент, керамзит** в мешках – цены от производителя. Т. 8-905-344-79-32.

59. **Семена кормовой свеклы «ЛАДА»** высокой репродукции. Тел.: 8(8352) 73-39-11, 55-44-70, 8-961-346-38-34.

60. **СЕМЕНА** высокоурожайных **томатов, огурцов, перцев** и др. Тел.: (8352) 73-39-11, 75-80-34, 55-44-70, 8-961-346-38-34.

66. **Заборы кованые.** Т. 389587.

77. **Теплицы:** 3х6 – 12000 р., 3х8 – 15000 р. Доставка. Т. 48-16-54.

91. **Коров с телятами.** Т. 89278444500.

КУПЛЮ

57. **Коров, бычков и лошадей.** Т. 89030659909.

93. **Земельный участок** со свидетельством под ИЖС площадью не менее 40 соток, можно с ветхими постройками в Чебоксарском, Морганском районах. Посреднику за информацию, если сделка состоится, 2000 руб. Т. 8-927-668-03-46.

УСЛУГИ

18. **Бурение скважин на воду.** Т. 89603021293.

25. **Установка забора** из профлиста, сетки-рабицы, секции ворот (распашные, откатные, автоматика). Гарантия. Тел. 8-917-651-80-57.

63. **Известный Чебоксарский экстрасенс,** маг, хиромант, астролог **Олег Боголюбов** решает любые жизненные проблемы. Т. 89674743783.

96. **ЭКСТРАСЕНС.** Т. 8-987-660-39-29.

Добавка в корм
«ЗДРАВУР НЕСУШКА».

С ней куры несутся зимой как летом!

Всего 1 грамм на курицу в день обеспечивает высокую яйценоскость, крепкую скорлупу яиц и отличное здоровье кур. «Здравур Несушка» - чтоб куры неслись как следует!

Спрашивайте кормовую добавку «Здравур Несушка» в отделениях почтовой связи!

Сертифицировано. На правах рекламы.

Table with 8 columns: Channel Name (e.g., ТУНТИ КУН, 17), Program Name, and Time Slot. Each column lists various TV programs and their scheduled times.

Weather forecast table for Santalaks. Columns include location (Шупашкарта, Вӑхӑт), temperature (Температура, Юр ҫавӑть), and atmospheric pressure (Атмосфера пусӑмӑ, мм).

«ХРЕСЧЕН САССИ» - Information about the publisher, contact details (www.hypar.ru), and a graphic section with contact information for advertising.